İnternet Özgürlüğü Siber Güvenlik Denkleminde "Birey"

İnternete erişim hakkı, yeni bir insan hakkı olarak önümüzdeki dönemde temel metinlerde yerini alacak. Bireyin haklarını diğerlerinden korumak ve kamu düzeni temelinde hukuki, siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla güvenlik tedbirlerinin alınması da şart.

Oğuz Kaan PEHLİVAN

İnsan hakları-özgürlük-güvenlik denklemi günümüzde farklı bir boyut kazandı. Denklem artık daha çok siber güvenlik-internete erişim özgürlüğü bağlamında konuşuluyor. Zira gündelik hayata dair neredeyse her şeyin internet ortamına taşındığı günümüzde kötü niyetli üçüncü kişilerin zarar doğuran eylemlerini engellemek, önlemek ve önceden tespit etmek için alınan tedbirler, kimi zaman diğer fertlerin -internet ortamındaki- özgürlüklerini kısıtlayıcı sonuçlar doğurabiliyor. Bu noktada bireyin özgürlüğünü koruyacak güvenlik tedbirlerinin artırılması, yani "birey güvenliği" yaklaşımına dair tartışmalar öne çıkıyor.

Artık toplumlar, teknik altyapı ve donanım sağlanarak internete erişim imkânı oluşturulmasını "barış hakkı, çevre hakkı ve insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkı" gibi üçüncü kuşak bir insan hakkı olarak görüyor. Teknik altyapı talebi, internete erişimin birinci basamağını oluştururken ikinci basamakta ise bireylere siber ortamda erişim özgürlüğünün sağlanması yer alıyor.

BM İnsan Hakları Konseyi tarafından geçtiğimiz yılın Haziran ayında çıkarılan (*The Promotion, Protection and Enjoyment of Human Rights on the Internet*) karar, internete erişim talebini bir "insan hakkı" olarak ele alıyor, tüm devletlerin bu hakkın gereklerine uygun davranmasını ve "çevrimdışı" (*offline*) korunan ifade özgürlüğü gibi hakların "çevrimiçi" (*online*) de sağlanmasını talep ediyor. Öyle ki çevrimdışı haklar gerçek dünyada sahip olduğumuz haklar ve kullanımını, çevrimiçi haklar ise siber uzayda (sanal gerçeklikte) sahip olduğumuz haklar ve kullanımını belirtiyor. Bu açıdan insan haklarının çevrimdışı ve çevrimiçi şeklinde yeniden kategorize edildiğini söylemek mümkün.

Özgürlüğün ekonomisi

Geçen ay *Freedom House*'un yayınladığı internet özgürlüğü raporu ise internet özgürlüğünün dünya çapında gerilemekte olduğunu gösterdi. Raporda içerik filtreleme, erişimi engelleme, hizmet kesintisi ve kapatma gibi uygulamaların küresel yaygınlık kazandığına dikkat çekiliyor. Bu tür uygulamalar, internetin sosyal ve siyasal bir forum olarak düşünülmesinin uzantıları olabilir. Ancak bu, aynı zamanda "internet ekonomisi" ve "bilgi ekonomisi" gibi kavramların ve yeni ticaret ve pazar anlayışının dikkatle ele alınmasını gerektiriyor. Öyle ki internet, ulusal ve küresel ekonomiler için artık önemli bir gelir edinme platformu, bir pazar. Yine ticaretin liberalleşmesi, demokrasinin geniş alanlara erişmesi ve insan haklarına katkı noktasında kayda değer etki sahibi olduğu da yadsınamaz. Örneğin, *Boston Consulting Group* (Boston Danışmanlık) tarafından çıkarılan *Türkiye İnternet Ekonomisi Raporu*'na göre 2011 yılında internetin Türk ekonomisine katkısı, 22 milyar TL idi ki bu rakam GSYH'mizin yüzde 1,7'sine karşılık gelmekte. 85 pazarda internetin derinliği ve kapsamını ölçen *BCG e-Yoğunluk Endeksi*'nde ise Türkiye, BRIC-I (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Endonezya) ülkeleri ile aynı seviyede. Ancak nüfusun internete erişimi, çevrimiçi harcamalar ve son olarak bireylerin, işletmelerin ve devletin internete ilgi ve katılımları ölçeğinde değerlendirildiğinde ise Türkiye'nin

OECD üyelerinin gerisinde seyrettiği görülüyor. Raporları ve bazı değerlendirmelerinde objektifliği yitirdiği eleştirisi saklı olmak üzere, son *Freedom House* raporunda da Türkiye, internet özgürlüğü açısından "kısmen özgür" kategorisinde yer alıyor.

Geçen ay yayınlanan AB İlerleme Raporu'na göre ise evinde internete erişebilen hane halkı oranı, 2008 yılında yüzde 25,4 iken 2012 yılında neredeyse iki katına çıkarak yüzde 47,2'ye yükseldi. Yani bugün Türkiye'de her iki evden birinde internete erişim mümkün. Ancak rapor, internet sitelerinin orantısız kapsam ve süreyle yasaklanmasının geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2013 yılında da devam ettiğini not ediyor. Yalnız bu noktada Türkiye'nin performansını AİHM kararları ve o kararlarda ifadesini bulan "kanuna uygunluk" ve "takdir yetkisi sınırı" kavramları çerçevesinde değerlendirmek daha yerinde olacaktır.



İnternet ve mahremiyet sorunsalı

Denklemin insan hakları ve özgürlük kanadının diğer bir boyutunu ise kişisel veri mahremiyetinin korunması oluşturuyor. Son dönemde dünya çapında geniş yankı bulan Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) ifşaatları, kişisel veri mahremiyetinin terörle mücadele gerekçesiyle kolaylıkla ortadan kaldırılabildiğini de göstermiş oldu. Çok tartışılan bu "telekulak" skandalı sonrasında Almanya ve Brezilya'nın önderliğindeki 21 ülke konuyu BM Genel Kuruluna taşıdı. İki ülke, 167 ülkenin taraf olduğu 1976 tarihli *Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*'nin özel hayatın gizliliği, aile, onur ve şahsi saygınlığı hedef alan saldırılara yönelik maddelerinin interneti de kapsayacak şekilde genişletilmesini talep ediyor. Böylelikle kişisel veri mahremiyetinin keyfî şekilde ihlali hâlinde artık uluslararası denetim devreye girebilecek. Öte yandan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) internet erişim hakkı ve kişisel veri mahremiyetine ilişkin önemli kararları mevcut. AİHM'nin, konuyu *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*'nin (AİHS) ifade özgürlüğüne ilişkin 10. maddesi etrafında ele aldığını söylemek mümkün. Mart 2013'de sonuçlanan *Yıldırım* davasında AİHM, mahkeme kararıyla getirilen "siteye erişim engeli"ni ifade özgürlüğünün ihlali olarak yorumlamıştı. AİHM, yerel mahkemenin, "başvuranın ifade özgürlüğü-kamu yararı" şeklinde ifade edilebilecek denklemde kamu yararının gözetilmesi için yeterli bir gerekçelendirme yapmadığını ya da başvuranın web sitesinde yayınladığı içerik dolayısıyla açık ve yakın bir tehlike (*clear and imminent danger*) oluşup oluşmadığını ise değerlendirmediğini belirtti. Ayrıca AİHM'nin telefon, e-posta ve internet verilerini toplamanın hukukiliğini ve AİHS'nin özel hayat ve aile hayatına saygıya ilişkin 8. maddesi ile ifade özgürlüğüne ilişkin 10. maddesinin ihlal edilip edilmediğini değerlendirdiği kararları da mevcut.

Siber-uyumlu tedbirler

Konunun güvenlik boyutunda ise üstün kamu gücüyle donatılmış devletin bireyleri birbirine karşı koruması olarak tanımlanabilecek "birey güvenliği" yaklaşımının öne çıktığı görülüyor. Nitekim siber suçlar ve veri hırsızlığı giderek yaygınlık kazanıyor. Öyle ki suçu işlemek kolaylaşıyor ancak hâlâ geleneksel yöntemlerle çalışan önleme, soruşturma, de-lillendirme, ispat ve yargılama mekanizmaları bu suçlar karşısında yavaş, yetersiz ve orantısız kalıyor. Dolayısıyla yeni düzenleme ve usullerin kabulü artık bir zorunluk. Örneğin; dijital delillerin tespiti, saklanması, değerlendirilmesi ve uygunluğunun test edilmesi için acilen yeni düzenlemeler yapılması gerek. Ayrıca internetten yapılan çocuk istismarı gibi suçlarla mücadele amacıyla "genel kapatma" ve "erişim engelleme" gibi ek tedbirlerin zorunlu olarak uygulanması da kamu yararı için önem taşıyor.

Kısacası internet erişim hakkı, yeni bir insan hakkı olarak temel metinlerde önümüzdeki dönemde yerini alacak. Zira internet, çevrimdışı hakların çevrimiçi durumda kullanılabildiği bir ortam; dahası, internete erişim ekonomiyi şekillendiriyor, toplumu ve siyaseti etkiliyor. Öte yandan kamu düzeni temelinde hukuki, siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla güvenlik tedbirlerinin alınması da son derece önemli. Yani içinde olduğumuz bu yeni çağda hem bireyin özgürlüğünü hem de toplumun çıkarını gözetecek siber-uyumlu hukuki tedbirler geliştirilmesine ihtiyaç var. ■